Rekisteripalvelut

31.1.2023

Digi- ja väestötietoviraston lausunto lakivaliokunnalle valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle U 105/2022 vp

Lakivaliokunta on pyytänyt Digi- ja väestötietovirastolta lausuntoa asiassa U 105/2022 vp. Digi- ja väestötietovirasto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa.

Asia U 105/2022 vp koskee komission ehdotusta neuvoston asetukseksi KOM(2022) 695 lopullinen, jossa ehdotetaan säädettäväksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä vanhemmuusasioissa sekä eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönotosta (vanhemmuusasetus).

Ehdotus on merkityksellinen Digi- ja väestötietoviraston toiminnan kannalta, sillä sen lakisääteisiin tehtäviin kuuluu avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen toisen vanhemmuuden vahvistaminen sekä väestötietojärjestelmän ylläpito.

1 Vanhemmuuden vahvistaminen

1.1 Digi- ja väestötietoviraston toimivalta

Ehdotetun asetuksen II luvussa säädettäisiin jäsenvaltioiden tuomioistuinten toimivallasta käsitellä vanhemmuutta koskevia asioita rajatylittävissä tilanteissa.

Digi- ja väestötietovirasto kiinnittää huomiota siihen, että sanamuotonsa perusteella asetusehdotuksen toimivaltaa koskevat säännökset soveltuisivat ainoastaan jäsenvaltioiden tuomioistuimiin. Suomessa lähes kaikki vanhemmuuden vahvistamista koskevat asiat ratkaistaan kuitenkin tuomioistuinten sijaan Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä. Digi- ja väestötietovirasto yhtyy oikeusministeriön muistiossa esitettyyn valtioneuvoston kantaan, jossa tavoitellaan sen varmistamista, että tuomioistuimen määritelmä kattaa myös vanhemmuuden vahvistamispäätöksiä tekevät hallintoviranomaiset. Muutoin asetuksen soveltamisala jäisi Suomessa tältä osin huomattavan kapeaksi.

Olettaen, että tuomioistuimen määritelmä kattaisi myös hallintoviranomaiset, Digi- ja väestötietovirasto kiinnittää huomiota ehdotettujen toimivaltaperusteiden määrään. Esimerkiksi kansalaisuuden määritteleminen toimivaltaperusteeksi poikkeaa muusta perheoikeudellisen lainsäädännön kehityksestä. Käytännössä tällainen toimivaltaperuste voi osoittautua menettelyssä, joka edellyttää usean viranomaisen toimenpiteitä sekä henkilökohtaista asiointia, haastavaksi, sillä tällöin suomalaisten viranomaisten käsiteltäväksi voisi tulla vanhemmuuden vahvistamiseen liittyviä asioita, joissa yksikään asianosainen ei oleskele Suomessa. Etäinen liityntä asian ratkaisevaan valtioon voi pitkittää asian käsittelyä.

1.2 Sovellettava laki

Ehdotetun 17 artiklan mukaan vanhemmuuden vahvistamiseen olisi sovellettava sen valtion lakia, jossa synnyttäneen henkilön asuinpaikka oli lapsen syntymähetkellä, tai jos synnyttäneen henkilön asuinpaikkaa lapsen syntymähetkellä ei voida määrittää, lapsen syntymävaltion lakia.

Ehdotettu säännös ja vanhemmuuslain mukaiset lainvalintaperusteet ovat lähtökohtaisesti yhteneväiset. Kuitenkin tilanteissa, joissa vanhemmuus ei määräydy suoraan lain nojalla

vaan edellyttää suomalaisten viranomaisten toimenpiteitä, kuten avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen kohdalla, vanhemmuuslain 58 §:n nojalla vanhemmuutta koskevassa asiassa sovelletaan Suomen lakia.

Ehdotettu asetus johtaisi siihen, että rajatylittävissä tilanteissa Digi- ja väestötietoviraston tulisi todennäköisesti soveltaa vieraan valtion lakia. Kyse voisi olla myös EU:n ulkopuolisen kolmannen valtion lainsäädännön soveltamisesta. Vieraan valtion lain yksittäisen säännöksen tai lain soveltaminen pistemäisesti erillään kyseisen valtion oikeusjärjestyksestä on käytännössä haastavaa. Se voi myös hidastaa asiankäsittelyä, jos lainsäädännöstä joudutaan erikseen hankkimaan selvitystä.

2 Vanhemmuudesta annettujen päätösten tunnustaminen

2.1 Tunnustamisen käyttöala

Asetusehdotus sisältää vanhemmuudesta annettujen päätösten tunnustamiseen liittyvät säännökset, jotka tulisivat sovellettavaksi Digi- ja väestötietoviraston tehdessä ratkaisun siitä, voidaanko perhesuhteita koskevat tiedot rekisteröidä väestötietojärjestelmään. Ehdotetussa 24 artiklassa omaksuttu lähtökohta, jonka mukaan yhdessä jäsenvaltiossa annettu vanhemmuutta koskeva tuomioistuimen päätös on tunnustettava kaikissa muissa jäsenvaltioissa ilman erityistä menettelyä, on lähtökohtaisesti yhteneväinen Suomessa tällä hetkellä sovellettavan kansallisen lainsäädännön kanssa.

Kansallinen vanhemmuuslaki ei kuitenkaan tällä hetkellä sisällä yleistä vanhemmuuden määritelmää. Väestötietojärjestelmän tietosisällöt perustuvat taas voimassa olevaan kansalliseen lakiin, joten tallennettaessa vanhemmuutta koskevia tietoja väestötietojärjestelmään tulee aina voida tunnistaa synnyttäneen äidin, vahvistetun äidin, tunnustaneen isä ja avioisän roolit. Jos roolit eivät ilmene vanhemmuutta koskevasta päätöksestä, vaatii rekisteröiminen väestötietojärjestelmään erillisen selvityksen.

Asetusehdotus sisältää ehdotuksen eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönotosta. Digi- ja väestötietovirasto pitää ehdotusta kannatettavana ja soveltamiskäytäntöä ohjaavana. Asetusehdotuksen mukaisesta vanhemmuustodistuksesta eivät kuitenkaan ilmenisi tarkemmat vanhemmuusroolit tai vanhemmuusnimikkeet. Digi- ja väestötietovirasto yhtyy valtioneuvoston kantaan siitä, että on varmistettava, että todistuksesta käy ilmi vanhempien henkilötietojen lisäksi myös vanhemmuutta kuvaava nimike.

Asetusehdotuksen mukaan myös toisessa jäsenvaltiossa annettu kuolleena syntynyttä lasta koskeva vanhemmuuspäätös tulisi tunnustettavaksi. Tämä on poikkeus nykylainsäädäntöön, jonka mukaan syntymätöntä tai kuolleena syntynyttä lasta ei rekisteröidä väestötietojärjestelmään eikä hänelle anneta henkilötunnusta.

Asetusluonnoksen mukaan toisessa jäsenvaltiossa annetut kansalliset adoptiopäätökset tulisi tunnustaa ilman erillistä vahvistusta. Tältä osin myös Suomessa voimassa oleva lainsäädäntö on sallivaa. Suomen lainsäädäntö tunnistaa kuitenkin vain ns. vahvan adoption eikä joissakin jäsenvaltioissa esiintyvää ns. heikkoa adoptiota voida rekisteröidä väestötietojärjestelmään. Adoptio voidaan tällaisissakin tapauksissa merkitä väestötietojärjestelmään vain adoptiolain mukaisena (ns. vahvana) adoptiona.

Asetusehdotus sisältää päätösten tunnustamiseen liittyviä kieltäytymisperusteita, jotka poikkeavat Suomen lainsäädännöstä. Asetusehdotuksen nojalla päätös olisi jätettävä

tunnustamatta, jos jokin asianosaistaho kiistää sen eikä hänelle ole varattu oikeutta tulla kuulluksi asiaa ratkaistaessa. Vastaavasti jos lapselle ei ole annettu tilaisuutta esittää näkemystään asiaa ratkaistaessa, päätös voitaisiin jättää tunnustamatta. Digi- ja väestötietovirasto yhtyy valtioneuvoston kantaan siitä, että tällaiset kieltäytymisperusteet ovat poikkeuksellisia eivätkä huomioi vanhemmuuden määräytymistä koskevien asioiden ominaispiirteitä.

3 Muut huomiot

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Asetusluonnoksella voi olla toteutuessaan taloudellisia vaikutuksia Digi- ja väestötietoviraston toimintaan. Jos esimerkiksi väestötietojärjestelmän vanhemmuuteen liittyvät tietosisällöt eivät mahdollistaisi asetuksen nojalla tunnustettavien päätösten mukaisten tietojen rekisteröintiä, tämä voisi edellyttää tietojärjestelmämuutoksia. Tietojärjestelmämuutosten tarvetta tai laajuutta ei ole vielä tässä vaiheessa mahdollista arvioida luotettavasti.

Jos ehdotetun vanhemmuustodistuksen laatiminen tulisi Digi- ja väestötietoviraston tehtäväksi, kyse olisi uudesta lakisääteisestä tehtävästä. Alustavasti arvioituna tehtävä ei kuitenkaan olisi laajuudeltaan merkittävä.

Digi- ja väestötietovirasto

Salovaara Timo 99705320M

Digitaalinen allekirjoittaja: Salovaara Timo 99705320M
Päiväys: 2023.01.31 15:49:09 +02'00'

ylijohtaja Timo Salovaara

Taipale Jari 911378986

Digitaalinen allekirjoittaja: Taipale Jari 911378986

johtaja Jari Taipale